

Asia: VN /5137/2022

Työryhmän lausuntopyyntö valmiuslain varautumisvelvollisuutta koskevasta muistiosta sekä valmiuslain yleisistä kehittämistarpeista

Lausunnonantajan lausunto

Huomionne valmiuslain varautumisvelvollisuutta koskevasta muistiosta

Muistio on kattava ja hyvin perusteltu. Siinä on käsitelty laajasti valmiuslain nykyisiä varautumispykälä ja sektorikohtaista sääntelyä. Muistiosta on myös huomioitu kattavasti muuttunut turvallisuus- ja toimintaympäristö ja muutoksen mukanaan tuoma tarve varautumissääntelyn uudistamiselle.

Erityisen keskeisenä pidämme elinkeinoelämän rooliin ja toimintaympäristön tilaan sekä normaalioloissa tarvittaviin välineisiin liittyviä havaintoja. Normaaliolojen häiriötilanteisiin tarvitaan lainsäädännön uudistamisen yhteydessä myös työkaluja. Normaaliolojen häiriötilanteiden vaikutukset voivat olla huomattavasti yhteiskuntaa ja sen kriittisiä toimintoja lamauttavia. Katsomme, että elinkeinoelämän ja yksityisen sektorin roolia ja toimintaa tulisi valmiuslaissa selkeyttää. Samassa yhteydessä on syytä käsitellä myös kriittisyyteen liittyviä perusteita. Erityisesti huoltovarmuuden kannalta kriittiset toimialat ja yritykset tulisi määritellä selkeämmin. On myös tärkeää etsiä keinoja, joilla kriittisten toimijoiden toimintaedellytykset pystytään turvaamaan poikkeusoloissa sekä normaaliolojen vakavissa häiriötilanteissa.

EU direktiivien kansallisessa toimeenpanossa on huomioitava, että elinkeinoelämän osalta vapaaehtoisuuteen perustuvaan toimintaan kohdistuu sääntelyä yhä enemmän. Vapaaehtoisuus on ollut vuosikymmeniä yksi huoltovarmuustoiminnan keskeinen tekijä ja tämä on syytä huomioida lainsäädännön uudistamisen yhteydessä. Muistiosta todetaan, että varautumisvelvoitteiden osalta tulisi pyrkiä siihen, että velvoitteet kyettäisiin toteuttamaan toimijoiden toimintamenojen rajoissa. Yhteiskunnan kriittisiin toimijoihin kohdistuvien vaatimusten kasvaessa, on myös niiden toteuttamiseen liittyviä tukimahdollisuuksia selvitetävä ja arvioitava. Katsomme, että on tärkeää huomioida kustannusvaikutukset yrityksille varautumisvaatimusten laajentamiseen liittyen.

Miten arvoisitte voimassa olevan valmiuslain kokonaisuutta ja toimivuutta? Mitä valmiuslaissa tulisi erityisesti kehittää?

Koronapandemian aikana valtakunnallisella tasolla nähtiin asioita eri tavalla kuin alueellisella tasolla. Paikallisia päätöksiä ja oikeasuhtaisia toimenpiteitä ei välttämättä pystytty tekemään perustuen valtakunnalliseen tilanteeseen, sillä tilanteet voivat vaihdella voimakkaastikin eri alueilla. Tarvitaan keinot ja rakenteet, joiden avulla valtioneuvosto voi vakavassa kriisitilanteessa ohjata eri viranomaisia ja kuntia yhdenmukaisiin, mutta alueelliset eroavaisuudet huomioiviin päätöksiin ja toimenpiteisiin.

Päätöksenteko näyttäytyi pandemian aikana poukkoilevana ja valtakunnallisesti toimivien yritysten oli hankala seurata eri alueiden voimassa olevia rajoituksia ja toimenpiteitä. Tilanteessa puuttui asioita poikkihallinnollisesti valmisteleva, toimeenpaneva ja niistä viestivä koordinoija. Poikkeusolojen ja erilaisten laajojen ja vakavien häiriötilanteiden viestintää ja tiedottamista on kehitettävä. Yrityksille suunnattu viestintä on keskitettävä, jotta yritykset saavat tarvitsemansa tiedot elinkeinotoimintaansa kohdistuvista rajoituksista ja määräyksistä selkeäsanaisesti yhdestä paikasta.

Nykyisen valmiuslain painote on sotilaallisissa kriiseissä ja se osoittautui koronapandemian aikana puutteelliseksi monilta osin. Tuemme valmiuslakityöryhmän esittämää ehdotusta, jonka mukaan valmiuslain yleisen varautumisvelvollisuuden tulisi koskea sekä poikkeusoloihin että vakaviin häiriötilanteisiin varautumista.

Onko muita näkökulmia, joita edustamanne taho erityisesti toivoisi otettavan huomioon valmiuslain uudistamista koskevassa työssä?

Valmiuslaki on pääasiallisesti poikkeusolojen lisätoimivaltuuksia koskeva laki. Haluamme korostaa, että varautuminen on kokonaisuus normaaliajan tilanteesta vakaviin häiriötilanteisiin, poikkeusoloihin ja puolustustilaan. Poikkeavista tilanteista selviäminen ja palautuminen edellyttää, että organisaatiolla on riittävä resilienssi ja varautumissuunnitelmat poikkeamia varten. Myös koronan aiheuttamissa poikkeusoloissa lähes kaikki asiat hoidettiin normaaliolojen toimivaltuuksilla sekä markkinaehtoisesti ja tähän pitäisi aina pyrkiä.

Valmiuslain uudistamistyön kokonaisuudessa on tärkeää huomioida myös tartuntatautilain sekä huoltovarmuuslainsäädännön uudistaminen.

Yhtenäisen ja riittävän kattavan tilannekuvan muodostamiseksi on erityisen tärkeää tehdä yhteistyötä eri hallinnonalojen, viranomaisten, yksityisen sektorin sekä järjestöjen kesken. Tiedon vaihdosta säädettyä on syytä keskittyä tiedonvaihdon esteiden poistamiseen.

Uitto Raimo
Teknisen Kaupan Liitto ry